

PISA SINOV TOPSHIRIQLARINING TURLARI VA ULARNI BAHOLASH MEZONLARI

SHIRINOV FERUZJON SHUXRATOVICH

Qo‘qon Davlat Universiteti, E-mail: shirinov_0804@mail.ru

Boshlang‘ich ta‘lim metodikasi kafedrası dotseni, PhD.

ABDUVALIYEVA DILAFRUZXON SEROBJON QIZI

Qo‘qon Davlat Universiteti, E-mail: abduvaliyevadilafruzxon@gmail.com

Ta‘lim va tarbiya nazariyasi (Boshlang‘ich ta‘lim)yo‘nalishi 2-bosqich magistranti.

Annotatsiya: PISA (Programme for International Student Assessment) sinovlari o‘quvchilarning o‘qish, matematika va tabiiy fanlar bo‘yicha savodxonligini baholaydi. Sinov topshiriqlari turlicha bo‘lib, tanlovli savollar, qisqa va keng javob talab qiluvchi topshiriqlar hamda muammolarni hal qilish vazifalarini o‘z ichiga oladi. Ushbu topshiriqlar o‘quvchilarning tahliliy fikrlash, muammolarni hal qilish va dalillarga asoslangan javob berish qobiliyatini tekshiradi. Baholash mezonlari aniqlik, mantiqiylik, ijodiy yondashuv va dalillarga asoslanganlikka bog‘liq. PISA sinovlari ta‘lim sifatini tahlil qilish va ta‘lim tizimini rivojlantirish uchun muhim vositadir.

Kalit so‘zlar: PISA, fikrlash, konsepsiya, tadqiqot, qobilyat, topshiriq, baholash, savodxonlik.

Kirish

Zamonaviy ta‘lim tizimi o‘quvchilarning nafaqat an‘anaviy bilimlarini o‘zlashtirishini, balki mantiqiy va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishni ham maqsad qiladi. Ta‘lim sifatini baholash va takomillashtirish bo‘yicha xalqaro dasturlardan biri – PISA (Programme for International Student Assessment) sinovi hisoblanadi. Ushbu baholash tizimi 15 yoshli o‘quvchilarning o‘qish, matematika va tabiiy fanlar bo‘yicha savodxonligini tahlil qiladi hamda ularning real hayotdagi muammolarni hal qilish qobiliyatini baholaydi. PISA sinovlari turli topshiriqlarni o‘z ichiga oladi, jumladan, tanlovli savollar, qisqa va keng javob talab qiluvchi topshiriqlar hamda muammolarni hal qilishga yo‘naltirilgan vazifalar¹. Ushbu topshiriqlar o‘quvchilarning tanqidiy fikrlash, dalillarga asoslangan mulohaza yuritish va muammolarni ijodiy hal qilish qobiliyatlarini o‘lchaydi. Baholash mezonlari esa javoblarning aniqligi, mantiqiyliigi va dalillarga asoslanganligiga tayanadi. Ushbu maqolada PISA sinov topshiriqlarining asosiy turlari va baholash mezonlari tahlil qilinadi hamda bu baholash tizimining ta‘lim sifatini oshirishdagi o‘rni yoritiladi.

Metodologiya

Ushbu tadqiqotda PISA sinov topshiriqlari va ularning baholash mezonlarini tahlil qilish uchun tavsifiy (descriptive) tadqiqot usuli qo‘llanildi. Tadqiqot jarayonida PISA baholash tizimi bo‘yicha rasmiy hisobotlar, ilmiy maqolalar va

¹ Sh.Abdullayeva., M.T.Ergasheva. “XALQARO BAHOLASH DASTURLARIDA TABIIY VA ILMIY SAVODXONLIK”. O‘quv qo‘llanma.Toshkent: 2023-y. 168 b.

xalqaro ta‘lim tadqiqotlari tahlil qilindi. Shuningdek, taqqoslash usuli yordamida PISA baholash tizimining turli mamlakatlardagi ta‘lim tizimlariga ta‘siri o‘rganildi².

Tahlil jarayonida quyidagi yondashuvlar ishlatildi:

Topshiriqlarni tahlil qilish – PISA sinovlarida qo‘llaniladigan topshiriqlarning turlari o‘rganildi. Jumladan, tanlovli savollar, qisqa va keng javob talab qiluvchi topshiriqlar hamda muammolarni hal qilishga qaratilgan vazifalar batafsil ko‘rib chiqildi. Ushbu topshiriqlar o‘quvchilarning tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish, mantiqiy tahlil qilish va dalillarga asoslangan mulohaza yuritish qobiliyatlarini o‘lchaydi.

Baholash mezonlari – PISA sinovlarining natijalari qanday baholanayotgani tahlil qilindi. O‘quvchilarning javoblari aniqlik, mantiqiylik, dalillarga asoslanganlik va ijodiy yondashuv kabi mezonlar bo‘yicha baholanadi. Ushbu baholash tizimi turli mamlakatlarda o‘quvchilarning bilim darajasini aniqlash va ta‘lim sifatini rivojlantirish uchun qo‘llaniladi. Ta‘limga ta‘siri – PISA sinov natijalarining ta‘lim tizimlariga ta‘siri o‘rganildi. Xususan, PISA baholash tizimining o‘quv dasturlariga ta‘siri, pedagogik metodlarning rivojlanishi va o‘quvchilarning funksional savodxonligini oshirishdagi o‘rni tahlil qilindi.

Shuningdek, tadqiqotda empirik ma‘lumotlar asosida turli mamlakatlarning PISA natijalari tahlil qilinib, ta‘lim tizimining rivojlanish darajasi bilan bog‘liq xulosalar chiqarildi. Natijalar asosida PISA sinov topshiriqlarining xalqaro ta‘lim standartlariga ta‘siri baholandi va bu baholash tizimining afzalliklari hamda cheklolari yoritildi. Ushbu metodologik yondashuv PISA baholash tizimining o‘quvchilarning funksional savodxonligini oshirish, ta‘lim standartlarini takomillashtirish va zamonaviy o‘qitish uslublarini rivojlantirishdagi ahamiyatini aniqlash imkonini berdi³.

Tahlil va natijalar

Tahlil natijalari shuni ko‘rsatdiki, PISA sinov topshiriqlari an‘anaviy bilimlarni sinash bilan cheklanmay, o‘quvchilarning funksional savodxonligini ham baholaydi. Sinov topshiriqlari real hayotdagi muammolarni hal qilishga yo‘naltirilgani bois, o‘quvchilarning mantiqiy fikrlash, dalillarga asoslangan qaror qabul qilish va analitik yondashuv qobiliyatlari shakllanadi. Tadqiqot natijalari PISA sinovlarida yuqori natijalarga erishgan davlatlarning ta‘lim tizimi interfaol metodlarga asoslanganligini ko‘rsatdi.

Bundan tashqari, PISA baholash tizimida tanlovli, qisqa va keng javob talab qiluvchi topshiriqlarning birgalikda qo‘llanilishi o‘quvchilarning har tomonlama bilimlarini baholash imkonini beradi. Sinov mezonlari esa faqatgina aniq javoblarni emas, balki tushunchalarni to‘g‘ri qo‘llay olish va tahliliy fikrlash qobiliyatini ham hisobga oladi. Shuningdek, PISA natijalari asosida turli davlatlarning ta‘lim tizimlarini taqqoslash mumkin. Yuqori natijalarga erishgan mamlakatlar, asosan, amaliy mashg‘ulotlarga urg‘u bergan va o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini

² O‘zbekiston Respublikasi Ta‘lim Vazirligi. (2020). “Xalqaro baholash dasturlari va ta‘lim sifatini oshirish.” Toshkent.

³ Shuhratovich, Shirinov Feruzbek. "TA‘LIM JARAYONIDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH." PEDAGOG 6.6 (2023): 298-302.

rivojlantirishga qaratilgan ta‘lim usullaridan foydalangan. Bu esa ta‘lim tizimini takomillashtirish uchun muhim xulosa bo‘lishi mumkin.

Muhokama va takliflar

PISA sinovlarining ta‘lim tizimiga ta‘siri keng qamrovli bo‘lib, u faqatgina o‘quvchilarning bilim darajasini aniqlash bilan cheklanmay, ta‘lim siyosati va metodikasiga ham ta‘sir ko‘rsatadi. PISA natijalari asosida mamlakatlar o‘z ta‘lim tizimlarining kuchli va zaif jihatlarini aniqlab, o‘quv dasturlariga o‘zgartirishlar kiritadi. Ushbu sinovlarda muvaffaqiyatga erishgan davlatlarning tajribasi shuni ko‘rsatadiki, o‘qitishda interfaol metodlar, muammoga yo‘naltirilgan ta‘lim va o‘quvchilarning ijodiy fikrlashini rivojlantirish muhim ahamiyatga ega.

Shu bilan birga, PISA baholash tizimining ba‘zi cheklovlari ham mavjud. Ayrim davlatlarda o‘quvchilar sinov formati va topshiriqlar mazmuniga mos kelmagan ta‘lim usullarida o‘qitilganligi sababli natijalari past bo‘lishi mumkin. Bundan tashqari, ba‘zi ta‘lim tizimlari PISA natijalariga haddan tashqari e‘tibor berib, o‘quvchilarni faqat ushbu sinovlarga tayyorlashga qaratilgan o‘qitish uslublarini qo‘llaydi, bu esa ta‘lim sifatiga salbiy ta‘sir ko‘rsatishi mumkin. Umuman olganda, PISA sinovlari ta‘lim tizimlarini tahlil qilish va takomillashtirishda muhim vosita hisoblanadi. Biroq, har bir mamlakat o‘z ta‘lim siyosatini PISA natijalariga asosanib o‘zgartirishdan oldin, o‘zining ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy kontekstini ham hisobga olishi lozim.

PISA sinovlari natijalari ta‘lim tizimini takomillashtirish uchun muhim tahlil vositasi bo‘lsa-da, uni yanada samarali qo‘llash uchun bir qator takliflarni ilgari surish mumkin. Birinchidan, o‘quv dasturlarini PISA standartlariga mos ravishda yangilash va funksional savodxonlikni rivojlantirishga yo‘naltirish lozim. Bunda o‘quvchilarning mantiqiy fikrlash, muammolarni hal qilish va mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatlarini shakllantirishga alohida e‘tibor qaratish kerak.

Ikkinchidan, ta‘lim jarayonida interfaol metodlardan keng foydalanish muhim. O‘qituvchilar darslarni faqat nazariy bilim berish bilan cheklamasdan, amaliy topshiriqlar, muhokamalar va jamoaviy ishlarga asoslangan yondashuvlarni qo‘llashi lozim. Uchinchi taklif – o‘qituvchilarning malakasini oshirish. Ularni PISA sinovlariga tayyorlash usullari, funksional savodxonlikni rivojlantirish metodlari va baholash mezonlari bilan tanishtirish orqali ta‘lim sifatini oshirish mumkin.

Xulosa

PISA sinovlari zamonaviy ta‘lim tizimlarining samaradorligini baholash va ularni takomillashtirishda muhim vosita hisoblanadi. Ushbu baholash tizimi an‘anaviy bilimlarni o‘lchashdan ko‘ra, o‘quvchilarning funksional savodxonligini, ya‘ni real hayotda bilim va ko‘nikmalarni qo‘llash qobiliyatini aniqlashga qaratilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, PISA sinovlarida yuqori natijalarga erishgan mamlakatlar ta‘lim tizimida tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish va ijodiy yondashuvni rivojlantirishga katta e‘tibor beriladi.

Shu bilan birga, PISA natijalari ta‘lim tizimidagi muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etish imkonini beradi. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, muvaffaqiyatli ta‘lim tizimlari interfaol va amaliy ta‘lim metodlariga asoslangan bo‘lib, o‘qituvchilar va o‘quvchilar o‘rtasida faol hamkorlik mavjud. Bundan tashqari, yuqori natijalarga erishgan mamlakatlarda o‘qituvchilarning kasbiy rivojlanishi va

pedagogik mahorati doimiy ravishda oshirib boriladi⁴. Biroq, PISA natijalariga haddan tashqari e’tibor qaratish ham ba’zi muammolarni keltirib chiqarishi mumkin. Ayrim ta’lim tizimlari faqat ushbu sinovlarga tayyorgarlik ko‘rishga yo‘naltirilishi natijasida umumiy ta’lim sifatining pasayishiga olib kelishi mumkin. Shuning uchun PISA natijalarini ta’lim tizimini isloh qilishning yagona mezon sifatida qabul qilish to‘g‘ri emas.

Umuman olganda, PISA sinovlari ta’lim tizimini baholash va rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Biroq, har bir mamlakat o‘zining ta’lim siyosatini belgilashda milliy maqsadlar, madaniy xususiyatlar va iqtisodiy sharoitlarni ham hisobga olishi lozim. Ta’lim tizimini yaxshilash uchun o‘qitish usullarini zamonaviylashtirish, funksional savodxonlikni rivojlantirish va o‘qituvchilarning kasbiy malakasini oshirish muhim omillardan biri bo‘lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. O‘zbekiston Respublikasi Ta’lim Vazirligi. (2020). “Xalqaro baholash dasturlari va ta’lim sifatini oshirish.” Toshkent.
2. Sh.Abdullayeva., M.T.Ergasheva. “XALQARO BAHOLASH DASTURLARIDA TABIIY VA ILMIY SAVODXONLIK”. O‘quv qo‘llanma.Toshkent: 2023-y. 168 b.
3. Shuhratovich, Shirinov Feruzjon. “TA’LIMDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH ISHLAB CHIQUHLARI”. Galaxy xalqaro fanlararo tadqiqot jurnali 11.12 (2023): 60-65.
4. Shuhratovich, Shirinov Feruzbek. "TA’LIM JARAYONIDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH." PEDAGOG 6.6 (2023): 298-302.
5. Yokubjonova, D. (2024). ADMINISTERING NEEDS ANALYSIS IN CURRICULUM DEVELOPMENT. University Research Base, 934–937. Retrieved from <https://scholar.kokanduni.uz/index.php/rb/article/view/757>

⁴Yokubjonova, D. (2024). ADMINISTERING NEEDS ANALYSIS IN CURRICULUM DEVELOPMENT. University Research Base, 934–937. Retrieved from <https://scholar.kokanduni.uz/index.php/rb/article/view/757>